

Олена Воротинцева,
завідувач ресурсного центру підтримки
інклюзивної освіти,
Комунальний заклад «Інститут післядипломної
педагогічної освіти» Закарпатської обласної ради,
Ужгород, Україна,
аспірант кафедри спеціальної та
інклюзивної освіти
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка,
Суми, Україна
vorotyntsevaoo@zakinppo.org.ua

РОЗВИТОК ПРОЄКТУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ: ПАРТНЕРСТВО У ФОРМАЛЬНІЙ, НЕФОРМАЛЬНІЙ ТА ІНФОРМАЛЬНІЙ ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

Індивідуальна освітня траєкторія (ІОТ) як механізм забезпечення рівного доступу до якісної освіти останнім часом набуває особливої уваги, зокрема, в контексті спеціальної та інклюзивної освіти. Особи з особливими освітніми потребами (ООП) потребують проєктування та реалізації ІОТ більше, ніж будь-які інші категорії здобувачів освіти, що підтверджується як науковими дослідженнями, так і практичними кейсами. Це обумовлюється необхідністю проведення глибокого професійного аналізу сфер розвитку, виявлення сильних сторін, труднощів та потенційних бар'єрів для кожного здобувача освіти з ООП. Лише за таких умов можна побудувати адаптивний освітній процес, здатний сприяти повному розкриттю особистісного та когнітивного потенціалу здобувача освіти, який потребує підтримки. ІОТ дозволяє не лише створити індивідуальний освітній маршрут з урахуванням адаптації чи модифікації навчального середовища, програм, матеріалів, але й вчасно коригувати його відповідно до змін у динаміці розвитку особи.

В умовах впровадження інклюзивної освіти стратегія побудови ІОТ набуває особливої актуальності, про що свідчить і її концептуальне закріплення у державних документах, зокрема в Концепції розвитку інклюзивної освіти (2010) [3]. Цей документ акцентує на новій філософії державної політики щодо осіб з ООП, заснованій на визнанні їхніх освітніх прав, а також на впровадженні моделей інклюзивного навчання в освітніх закладах усіх рівнів. Однак, незважаючи на загальні зрушення, нормативна й професійна підтримка працівників інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), які відіграють ключову роль у створенні та реалізації ІОТ, залишається недостатньо розвиненою. Зокрема, в Україні досі не розроблено окремого професійного стандарту для педагогічних працівників ІРЦ (фахівців (консультантів), завідувача (директора), директора філії), що створює прогалини в регулюванні їхньої професійної діяльності, визначенні вимог до кваліфікації та змісті післядипломної освіти.

ІРЦ сьогодні є одним із базових інструментів забезпечення інклюзії в освіті. Вони не лише проводять комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи (КО), а й у створюють умов для реалізації індивідуального освітнього маршруту, що враховує потреби, здібності та потенціал кожного здобувача освіти. Проте потенціал фахівців ІРЦ часто обмежується не лише недостатністю матеріально-технічної бази чи браком кадрів, а й дефіцитом методичних підходів до ефективного проєктування, а також відсутністю чітких алгоритмів міжвідомчої взаємодії. Саме тому сучасний педагог ІРЦ має бути не лише консультантом, а й модератором партнерської взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу: від закладів освіти до медичних і соціальних служб [2].

Також в умовах зростання запитів суспільства до якості інклюзивного навчання, розширення функціоналу ІРЦ відповідно до Постанови КМУ «Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр» (2024) [4] та ряду інших нормативно-правових

актів, відсутності системної професійної підтримки, педагоги ІРЦ нерідко стикаються з труднощами в реалізації своїх завдань. На практиці вони змушені орієнтуватися на суміжні професійні стандарти, які не враховують специфіку їх діяльності, що, своєю чергою, ускладнює проектування індивідуалізованого освітнього процесу.

Однією з ключових компетентностей для педагогів ІРЦ, яка має бути сформована в умовах післядипломної педагогічної освіти, є проєктувальна компетентність [1]. Це інтегрована якість особистості, здатність продуктивно виконувати професійну діяльність на основі здібностей, здобутих знань, сформованих умінь, навичок, досвіду, ставлень та цінностей, що забезпечує можливість проєктування ІОТ для здобувачів освіти з ООП в умовах ІРЦ за результатами КО. Відтак розвиток цієї компетентності є не розкішшю, а необхідністю, продиктованою вимогами сьогодення, яке потребує мобільного, цілеспрямованого, професійно зрілого фахівця.

Саме партнерство є тим чинником, що забезпечує ефективне навчання педагогів у формальних, неформальних та інформальних форматах, сприяючи не лише набуттю нових знань, а й трансформації професійного мислення. У формальному контексті (курси підвищення кваліфікації, програми післядипломної освіти) партнерство проявляється через співпрацю між закладами освіти, тренерськими командами та учасниками освітнього процесу для створення практикоорієнтованих програм. У неформальному вимірі – це професійні спільноти, педагогічні майстерні, вебінари, воркшопи, що дозволяють миттєво реагувати на запити практиків. Інформальні ж формати – самоосвіта, обміни досвідом, тьюторство – стають простором для поглиблення особистісного розуміння інклюзії як цінності. Важливо, щоб розвиток проєктувальної компетентності відбувався не ізольовано, а як процес живої, рефлексивної взаємодії всередині професійного середовища.

Таким чином, розвиток проєктувальної компетентності працівників ІРЦ – це стратегічний напрям трансформації післядипломної педагогічної освіти в умовах інклюзивного суспільства. Синергія партнерських зусиль усіх залучених сторін – держави, освітніх установ, громадських організацій, власне педагогів – здатна забезпечити створення повноцінної системи професійного розвитку, що гарантуватиме якісну освіту для кожного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Воротинцева О. О. Підвищення рівня професійних компетентностей педагогів інклюзивно-ресурсних центрів у системі неперервної освіти. *Inclusion and Diversity* : науковий журнал / МОН України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка; [гол. ред. О. В. Боряк, редкол.: М. А. Бойченко, Ю. А. Бондаренко, Т. М. Дегтяренко та ін.]. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 2. С. 17–20. URL: <https://doi.org/10.32782/inclusion/2023.2.4>
2. Воротинцева О.О. Менеджмент інклюзивної освіти на рівні громади: роль та місце інклюзивно-ресурсних центрів. *Інклюзія і суспільство*. Кам'янець-Подільський: Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут», 2024. Вип.2 (7). С.23–29. URL: <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2024-2-3>
3. Концепція розвитку інклюзивної освіти. *Офіційний сайт МОН України*. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/№va-ukrainska-shkola-compressed.pdf> Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII : станом на 16 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр : Постанова Каб. Міністрів України від 24.12.2024 № 1491. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1491-2024-п#Text>